

СОЦІОЛОГІЯ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 141.7:13

Л.А. ДІДИК

КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДИСКУРСІ ПРО СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ

Сучасні інноваційні технології змінюють інформаційний простір соціального світу, стиль життя людини. Інтенсивний розвиток комунікативних технологій має для суспільства як позитивні, так і негативні соціальні наслідки. Щоб детально дослідити причинно-наслідковий вплив комунікаційних технологій, у нашій статті ми звернулися до огляду розробок А. Тоффлера та М. Маклюєна, Д. Белла, а також праць зарубіжних науковців сучасності у сфері комунікацій: А. Бергера, Дж. Букалеу і Т. Вулфмейєра. Подано короткий аналіз фрагмента емпіричного дослідження, проведеного Інститутом соціології НАН України, на предмет мотивації користування Інтернетом в Україні.

Ключові слова: *інновація, комунікативні технології, інноваційні засоби комунікацій, інформаційний простір, інтеракція, інформаційний світ, масові комунікації, комунікатори.*

Модерністський розвиток українського суспільства серед багатьох завдань передбачає активне освоєння інноваційних комунікативних технологій, перехід до іншої якості функціонування суспільства. Інноваційні засоби комунікацій змінюють інформаційний простір соціального світу, стиль життя людини, надаючи йому небачені можливості для інтеграції в інформаційний світ, для безмежної в усіх значеннях інтеракції, для самопошуку і самореалізації. “Футуристичні прогнози Д. Белла, М. Маклюєна, А. Тоффлера про якісні перетворення соціуму на основі інформаційних технологій, високого рівня інновацій, управління знаннями, зростаючої індивідуалізації та дестандартизації до початку ХХІ століття, стали стрімко збуватися” [1, с. 158].

Мета статті – проаналізувати технології в дискурсі про соціальні наслідки.

На думку С. Барматової, “реальність інформаційного світу виявилася пронизана безліччю суперечностей” [1, с. 158]. Ці суперечності доступні для аналізу та презентуються у вигляді позитивних і негативних наслідків інтенсивного розвитку комунікативних технологій.

Прогноз А. Тоффлера певним чином консолідував учених, які досліджують розвиток комунікативних технологій. Консолідація на основі лінійної моделі Шеннона визначила цілеспрямоване дослідження

соціальних наслідків інтенсивного розвитку масових комунікацій. За визначенням А. Бергера, це “дослідження ефектів зв’язку” [2, с. 66]. Одним із пріоритетних завдань наукового дискурсу соціологів було вивчення змін, котрі відбувалися в соціальній системі прийняття інновацій. Згідно з А. Бергером, “можливий бажаний вплив інновацій на соціальну систему і можливий дисфункціональний вплив” [2, с. 122]. А. Бергер зазначає, що найбільш важливими соціальними наслідками нових комунікаційних технологій є:

- безробіття;
- посилення соціально-економічної нерівності між “інформаційно бідними” та “інформаційно багатими”;
- збільшення гендерної нерівності, особливо у використанні комп’ютера;
- втручання у приватне життя;
- децентралізація, при якій буде відбуватися широкий поділ влади та управління між членами соціальної системи [2, с. 123].

А. Бергер пропонує аналізувати процес комунікації зосереджуючись на п’яти аспектах, в основу системи він покладає тип комунікатора, суб’єкта комунікації.

Перший тип – інтраособистісний. Він передбачає комунікацію особистості “із самим собою”. Тобто “як я буду реагувати на ситуацію”, або як я буду сприймати виникнення певних обставин у контексті включеності в комунікаційний процес.

Другий тип – міжособистісний. Інтеракція відбувається між нами і невеликою кількістю людей. Спілкування між двома суб’єктами, спілкування друзів за вечерею. Існує взаємодія між усіма зацікавленими сторонами.

Третій тип – малі комунікаційні групи. Це, як правило, навчальні групи або групи за інтересами.

Четвертий тип – “організаційні” комунікатори. Тобто інтеракція між певними організаціями.

П’ятий тип – мас-медіа. Комунікаторами виступають радіо, телебачення, фільми та ін. Комунікація спрямована від “відправника меседжа” до великої кількості споживачів “меседжа”.

Величезна кількість комунікаційних посилянь мають форму текстів-норативів: радіопроеграми, фільми, пісні, музичні відео [2, с. 236].

Дж. Букалеу і Т. Вулфемейер у своїй книзі “Mass Media in the New Millennium: Structures, Functions, Issues and Ethics”, аналізуючи зміни функцій “комунікаторів” у новому тисячолітті, прогнозують позитивні наслідки, тому що комунікатори будуть інформувати, навчати, розважати, слугувати “сторожовим псом” над великим бізнесом і владою, допомагати у створенні суспільних відносин (PR), сприяти соціальним змінам, являти собою засоби для реклами [3, с. 27].

К. Нордстрем і Й. Ріддерстрале, аналізуючи зміни в сучасному світі, вважають, що поляризація суспільства збільшується й утворюються нові види. На їхню думку, існує три типи фрагментарності. Перший пов'язаний з доступністю освіти і збільшенням розриву між освіченими і неосвіченими людьми. Другий зумовлений збільшенням розриву між поколіннями в контексті розподілу цінностей та орієнтацій. Третій тип утворює інформаційне середовище і можливість адаптації в ньому за допомогою комп'ютера [1, с. 162].

Третій тип нас більше цікавить, тому що є можливість проілюструвати його емпіричними даними. Інститут соціології НАН України у своєму багаторічному соціологічному моніторингу (1994–2011 рр.) ставив блок запитань для вивчення рівня інтеграції населення України в інноваційно-комунікаційний простір [4, с.182], або, як визначають К. Нордстрем та Й. Ріддерстрале, можливості адаптації людей в інформаційному середовищі.

З метою визначення рівня доступу населення України до комп'ютерних технологій, інноваційних комунікаційних засобів, були поставлені запитання: *“Чи вмієте Ви користуватися комп'ютером?”*, *“Чи користуєтесь Ви Інтернетом?”*, *“З якою метою Ви використовуєте Інтернет?”* (табл. 1).

Таблиця 1

**Розподіл відповідей на питання
“Чи вмієте Ви користуватися комп'ютером?”, 2010 р.**

Варіанти відповіді	Частка
Не вмію і ніколи не користувався	55
Вмію й інколи працюю на комп'ютері	30
Вмію і постійно користуюсь у роботі	15
Інше	0

Результати відповідей на це запитання презентують можливу реальну картину рівня інформаційного розвитку українського суспільства. Визначивши українське суспільство як поєднання традиційного і модерністського етапів цивілізаційного розвитку, ми можемо вважати істинними дані, що 55% населення в Україні не вміють і ніколи не користувалися комп'ютером, а 45% вміють і користуються.

Становить інтерес рівень користування Інтернетом в Україні та динаміка змін користування Інтернетом.

Протягом моніторингу динаміки користування Інтернетом українського соціуму вітчизняні соціологи визначають, що на 31% зменшилась кількість тих людей, які не інтегровані в інформаційні цивілізаційні процеси й у котрих не актуалізована потреба в цьому (табл. 2). Соціологічне дослідження показує, що в українському суспільстві виокремлена певна група людей, для яких потреба в інтеграції в інформаційні процеси актуальна, але в них немає можливості реалізувати

цю потребу (2010 р. – 10%). Загальна частка тих, хто має можливість користуватися Інтернетом, протягом моніторингу збільшилася з 6 до 40%.

Таблиця 2

**Розподіл відповідей на запитання
“Чи користуєтесь Ви Інтернетом?”, %**

Варіанти відповідей	2002 р.	2010 р.
Не маю потреби і ніколи не користувався	81	50
Маю потребу, але не маю можливості	13	10
Користуюся вдома	1	21
Користуюся на роботі	2	9
Користуюся в інтернет-кафе	1	5
Інше	2	5

Дані табл. 3 дають змогу зафіксувати тенденцію розподілу мотивацій користування Інтернетом.

Таблиця 3

**Розподіл відповідей на запитання
“З якою метою Ви використовуєте Інтернет?”, %**

Варіанти відповідей	Частка
Знайомлюсь з останніми новинами, поточною інформацією	16
1. Користуюсь електронною поштою. 2. Шукаю інформацію за темами, які мене цікавлять (кулінарія, автомобіль, садівництво, спорт, живопис та ін.)	15
1. Шукаю інформацію для навчання (підвищення кваліфікації). 2. Слухаю музику, скачую фільми	13
1. Спілкуюся в чатах, соціальних мережах. 2. Шукаю інформацію, необхідну для виконання професійних обов'язків	12
1. Просто проводжу час у Мережі. 2. Шукаю інформацію про вакансії, можливості працевлаштування	9
Граю в комп'ютерні ігри онлайн	6
Спілкуюсь за допомогою спеціальних програм (“Скайп”, “Сипнет” тощо)	5

Прагматизм і раціональна поведінка в модерністському суспільстві без сумнівів “працює” на постулаті “інформація – це капітал”. За визначенням Т. Стоуньєра (він вивчав те, що багато раз повторювалося), інформація стала ресурсом; інформація стала основною економічною цінністю, потенційним джерелом багатства [1, с. 160].

Інтерактивна мотивація подана у відповідях: спілкуюся в чатах, соціальних мережах, спілкуюсь за допомогою спеціальних програм (“Скайп”, “Сипнет” тощо). Дозвільна мотивація користування Інтернетом знаходиться в кінці “мотиваційної драбини” (граю в комп'ютерні ігри онлайн, просто проводжу час у Мережі), що підтверджує тезу Т. Стоуньєра.

Висновки. Тема інноваційного розвитку комунікативних технологій має широкий діапазон складових, ми звернули увагу лише фрагментарно

на аспекти соціальних наслідків. Можна говорити про те що, тема позитивних і негативних наслідків розвитку комунікативних технологій буде набувати все більшого соціального значення.

Список використаної літератури

1. Барматова С. Изменение места и роли коммуникации в современном мире / С. Барматова // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2009. – № 3. – С. 158–169.
2. Berger A. Media and Communication Research Methods / A. Berger. – London, 2000.
3. Buckalew J, Wulfemeyer T. Mass Media in the New Millennium: Structures, Functions, Issues and Ethics / J. Buckalew, T. Wulfemeyer. – USA, 2005.
4. Українське суспільство 1994–2010. Динаміка соціальних змін / [за ред. В. Ворона, М. Шульга]. – К., 2010.

Дидык Л.А. Коммуникационные технологии в дискурсе о социальных последствиях

Современные инновационные технологии меняют информационное пространство социального мира, стиль жизни человека. Интенсивное развитие коммуникативных технологий несет в себе как положительные, так и отрицательные социальные последствия. Чтобы подробно исследовать причинно-следственное влияние коммуникационных технологий, в нашей статье мы обратились к рассмотрению работ А. Тоффлера и М. Маклюэна, Д. Белла, а также современных зарубежных ученых в области коммуникаций: А. Бергера, Дж. Букалеу и Т. Вулфемейера. В статье представлен краткий анализ фрагментов эмпирического исследования, проведенного Институтом социологии НАН Украины, относительно мотивации пользования Интернетом в Украине.

Ключевые слова: инновация, инновационные средства коммуникаций, информационное пространство, коммуникативные технологии, интеракция, информационный мир, массовые коммуникации, коммуникаторы.

Didyk L. Communication technologies in the discourse on the social consequences

Modern innovative technologies are changing social world, information space, change the style of life. Intensive development of communication technologies in society are both negative and positive social impact. To thoroughly investigate the causal impact of ICT in our article, we turned to some analysis of developments A. Toffler and M. McLuhan, D. Bell, as well as foreign scholars present in communications A. Berger, J. Bukaleu and T. Wulfemeyer. The article provides a brief analysis of the fragment of empirical research conducted by the Institute of Sociology in terms of motivation to use the Internet in Ukraine.

Key words: innovation, innovative means of communication, information space, interaction, world of information, mass communication, communicators.